

BOPLADSFUND PAA HALMØY
OG DØNNA

AV

A. NUMMEDAL

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER 1919. Nr. 5

AKTIETRYKKERJET I TRONDHJEM
1920

Bopladsfund paa Halmøy og Dønna.

Sommeren 1913 foretok jeg med stipendium fra Trondhjems Museum stenaldersundersøkelser i kystegnene mellem Trønd-hjemstfjorden og Namsenfjorden, og desuten gjorde jeg en snartur til Alsten og Dønna. Paa denne reise fandt jeg paa Halmøy og paa Dønna nogen hellere som hadde været bebodd i forhistorisk tid og som jeg ialfald delvis grov ut. Uheldigvis var det styggeveir hele tiden mens jeg var paa Halmøy. Dette vanskeliggjorde under-søkelsen i høi grad, og i den helleren hvor jeg gjorde det største fund, blev jeg nødt til at avbryte gravningen, fordi helleren randt fuld. Jeg haapet at jeg under heldigere omstændigheter kunde ha faat besøkt Halmøy paany og har derfor ikke offentliggjort noget om mine gravninger i 1913; men da det er uvisst naar jeg atter kan komme paa de kanter, saa lægger jeg nu mine resultater frem, ufuldstændige som de er.

Halmøyfundene.

H a l m ø y ligger i Flatanger prestegjeld og har ifølge Helland et flateindhold av 4,8 km.². Øen har liten bebyggelse, kun en gaard med samme navn som øen og et par husmandspladser. Den vestlige del av øen er lav, men paa den østlige del hæver der sig et litet fjeld til vel halvandet hundrede meters høide. Ved foten av dette paa sydøstsiden ligger gaardens jorder og hus. Paa sydvestsiden av fjeldet er der en bekjendt heller, som heter Haakhelleren. Den er beskrevet av A. Sommerfelt i Trondhjems turistforenings aarsberetning 1906. Jeg henviser til denne. I Haakhelleren fandt jeg ingen merker som tydet paa at den hadde været bebodd i en noget længere tid; men der var andre hellere, hvor det viste sig at dette har været tilfældet.

A b s a l o n h e l l e r e n. Ikke svært langt fra husene paa gaarden ved foten av fjeldet paa østsiden var der en mindre heller. For nogen tid siden hadde en laksefisker som het Absalon holdt til her, mens han saa til laksenoten i den nedenfor liggende lille bugt, og derfor kaldte man nu helleren Absalohelleren. Helleren bestaar av to avdelinger, en sydlig og en nordlig. Som det saa ofte er tilfældet, er der foran den en storstenet ur, som skraaner nedover mot sjøen. Uren gaar ogsaa ind i helleren; i den nordlige avdeling er

hele bunden storstenet, og delvis er det likedan i den sydlige; men mellem stenene var det her et parti hvor det var jord. I den nordlige afdeling var der selvfølgelig ingen spor efter folk; men i den sydlige saaes allerede i overflaten enkelte bensplinter og skjæl, og jorden fandtes at være kulholdig. Det var da klart at folk hadde bodd her i kortere eller længere tid. Fig. 1 og 2 vil forhaabentlig gi et indtryk av den sydlige afdeling av helleren. Som man vil se, er den noksaa ubetydelig. Længden og bredden er omkring 4 m. Omtrent samme størrelse har hoiden ytterst, men avtar indover. Ikke stort større er den nordlige afdeling. Det skraverte parti paa

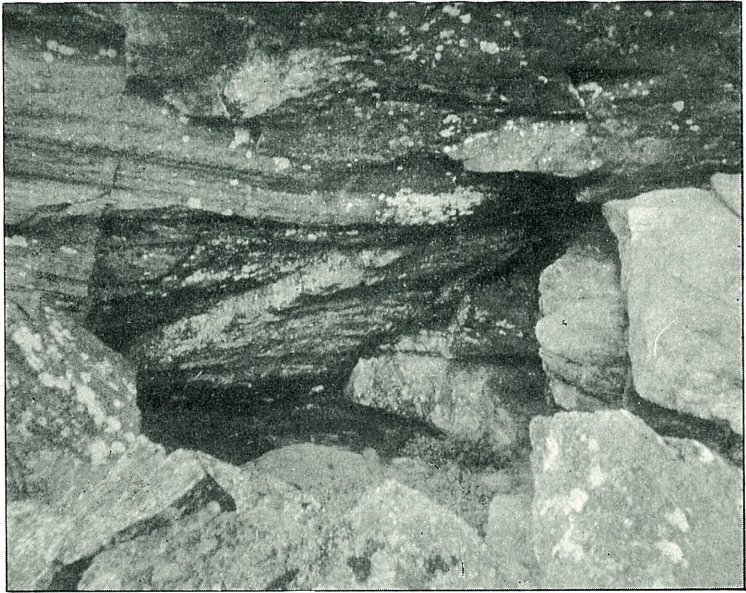

Fig. 1. Den sydlige del av Absalonhelleren

grundplanen viser utstrækningen av det saakaldte kulturlag. Det var forholdsvis tyndt, ca. 20 cm., og bestod av sort jord med endel skjæl og knokkelstykker, men ingen flint og paafaldende litet av anden sten. Som det vil fremgaa av det efterfølgende har man her sandsynligvis et blandingsfund; men nogen forskjelligfarvet lagdeling av kulturlaget saaes ikke.

Konservator O. Nordgaard har velvilligst gjennomgaaet de skjælprøvene jeg tok med fra Halmøy og Dønna. I Absalonhelleren fandtes følgende arter:

1. *Patella vulgata* LIN., albuskjel, flere eksemplarer, maksimal-længden av basis 6 cm.
2. *Littorina littorea* LIN., strandsnegl, flere stykker.
3. *Mytilus edulis* LIN., blaaskjel, flere brudstykker.
4. *Cardium edule* LIN., hjerteskel, flere hele skaller, maksimal-længde 5 cm.
5. *Mya arenaria* LIN., sandmusling, et brudstykke.

Forekomsten av sandmusling maa tydes saaledes, at kulturlaget neppe kan skrive sig fra ældre tid end jernalderen.

De almindeligste matskjel for skjelæterne i Absalohelleren synes saaledes at ha været: Albuskjel, strandsnegl, blaaskjel og hjerteskel.

3. febr. 1918.

O. Nordgaard.

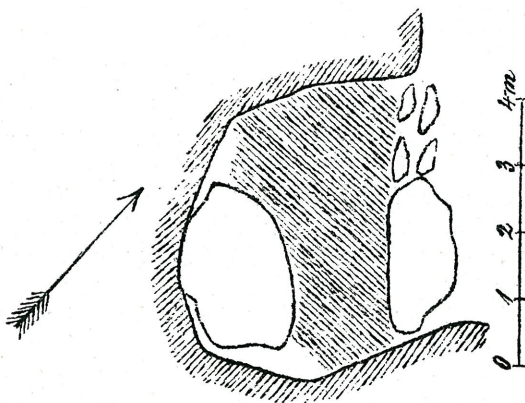

Fig. 2. Grundplan av den sydlige del av Absalohelleren

Inspektør Winge har atter gjort Trondhjems Museum den tjeneste at gjennemgaa knokkelmaterialet fra disse fund. I Absalohelleren fandtes 150 knokkelstykker som repræsenterer 14 forskjellige dyrearter.

Absalohelleren, Halmøy, Flatanger.

Flere Fiske-Knogler, mest af Torskefiske.

Somateria mollissima, Ederfugl. Et Skulderblad, en Overarm.

Tetrao urogallus, Tjur. Nedre Ende af et Laarben, af Hun.

Larus canus, Stormmaage. Et Mellemfodsben.

Larus tridactylus, Ride, Krykje. En Overarm uden Led-Ender.

Uria troile, Lomvie. 2 Overarme, gammel og ung, et Mellemhaandsben.

Alca impennis, Gejrfugl. Et venstre Skulderblad.

Fratercula arctica, Lunde. Øvre Ende af en Overarm.

Phalacrocorax carbo, Skarv. Stykke af Underkjæbe, et Skulderblad, et Ravenæbsben, et Nøgleben; 2 Stkr. af Overarme, gammel og ung; 2 Stkr. af Bækken, et Skinneben. — Desuden nogle faa mere eller mindre ubestemmelige Fugle-Knogler.

Lutra vulgaris, Odder. Et Laarben, ungt.

Phoca groenlandica, Svartside. Stykke af et Tindingben. — Nogle faa mere eller mindre ubestemmelige Sæl-Knogler.

Ovis aries eller *Capra hircus, Faar* eller *Ged.* 2 Stumper af Mellemfodsben.

Bos taurus, tam Oxe. 2 nedre Kindtænder og Stykke af en Underkjæbe.

Equus caballus, Hest. Et Hælben, ungt.

18. april 1918.

Herluf Winge.

Blandt dyrebeneene fandtes tre stykker som det var arbeidet paa.

Det største stykke fandtes like ved bergvæggen og har som denne faat en kalkskorpe. Det er vistnok emne til en pren og er tilskaaret i den nederste ende. Merkene efter kniven er meget glatte; det er derfor mest sandsynlig at de er frembragt av en metalkniv.

De andre stykker er kun fragmenter; det ene er kanske øverste del av stammen av en angel. Det har ved enden et hak, formodentlig av hensyn til fastbindingen. Stykket viser de samme merker efter bearbeidelsen som man finder paa sikre stenaldersredskaper og som almindelig antages fremkommet ved bruken av flintskraperen; det har ogsaa et mørkere og ældre utseende end de andre stykker.

Det tredje stykke er et fragment av en bennaal, glat polert.

Efter det anførte maa det antages at Absalønhelleren har været bebodd baade i stenalderen og i jernalderen; men opholdet i stenalderen har vistnok været kortvarig. Det meste av kulturlaget, antar jeg, tilhører jernalderen.

Sandhelleren. Paa nordsiden av øen er der en større heller som kaldes Sandhelleren. Den ligger temmelig høit over havet, vistnok omtrent i samme høide som Haakhelleren. Som ved denne er opstigningen noksaa besværlig, men dog lønnende, da utsigten fra helleren er glimrende. Aapningen, som vender mot

nord, har nedentil en bredde av vel 20 m. Taket har form som en svakt buet hvælving, og høiden under dette er ytterst 8—10 m., men minker indover. Længden av helleren er 30 m. Se forøvrig grundplanen (fig. 3). Størsteparten av bunden, som skraaner noget utover, er dækket av sand, og det er vel derav navnet kommer. Helleren var fuldstændig tør. Foran ved aapningen er der en vold, som dannes dels av det faste fjeld dels av ur. Uren fortsætter nedover den bratte skraaning utenfor helleren. Naar man bortser fra den besværlige opstigning, og at aapningen vender mot nord, er helleren vel skikket for beboelse, og den har da ogsaa været bebodd, men neppe i synderlig lang tid. Der var ikke noget kulturlag, men i overflaten og like under denne var der mange skjæl og dyreben, særlig like indenfor den ovenomtalte vold. Litt trækul var der ogsaa.

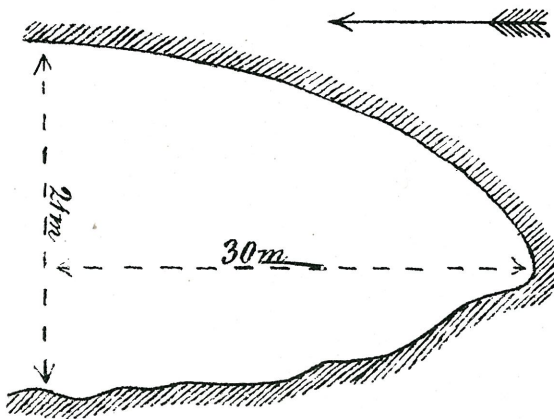

Fig. 3. Grundplan av Sandhelleren

I Sandhelleren fandtes kun 2 arter skjæl:

1. *Patella vulgata* Lin., albuskjel, mange individer. Basislengde fra 3 til 5,2 cm.
2. *Littorina littorea* Lin., strandsnegl, mange eksemplarer. Lengde fra 2 til 2,8 cm.

3. febr. 1918.

O. Nordgaard.

Dyrebenene skrev sig fra efternævnte 20 arter. Hulknoklene var som sedvanlig slaat istykker, og paa nogen av dem var der snit som syntes for skarpe til at være gjort med stenaldersredskaper.

Sandhelleren, Halmøy, Flatanger.

- Nogle faa Fiske-Knogler, af Torskefiske.
Anas crecca(?), Krikand(?). En Mellemhaand.
Somateria mollissima, Ederflugl. Et Ravnæbsben af gammel, en Mellemfod af ung.
Anser cinereus(?), Graagaas eller en anden Gaas af lignende Størrelse. Stykke af Nøgleben.
Lagopus albus(?), Dalrype(?). Et Albueben, 2 uens Mellemhaandsben.
Hæmatopus ostreologus, Strandskade, Kjeldr. Øvre Ende af en Overarm, en Mellemfod.
Larus argentatus(?), Havmaage eller en anden Maage af samme Størrelse. 2 Ravnæbsben.
Larus marinus(?), Svartbag eller nærstaaende. Et Overnæb.
Larus tridactylus, Ride, Krykje. En Mellemfod.
Uria troile, Lomvie. En Overarm uden nedre Ende.
Mergulus alle, Søkonge. En Overarm uden øvre Ende.
Alca impennis, Gejrfugl. Et helt venstre Skinneben.
Fratercula arctica, Lunde. Et Albueben.
Sula bassana, Sule. Nedre Ende af et Albueben.
Haliaëtus albicilla, Havørn. 3 Stkr. af Overarme, nedre Ende af et Skinneben, øvre Ende af en Mellemfod. — Desuden et Par ubestemte Fugle-Knogler.
Phoca vitulina, Spettet Sæl. Stkr. af en Overkjæbe og af 2 uens Underkjæber, et Tindingben. — Desuden nogle faa mere eller mindre ubestemmelige Sæl-Knogler.
Ovis aries eller *Capra hircus*, Faar eller Ged. Flere Knogler, af unge og gamle.
Bos taurus, tam Oxe. Adskillige Knogler, bl. a. Stkr. af 3 uens Albueben.
Sus scrofa, tamt Svin. Midtstykke af et Spoleben, et Rulleben.
Eqvus caballus, Hest. Et Par Stykker af en Hjernekasse, en nedre Kindtand, et Taaled, en Seneknogle.
 18. april 1918.

Herluf Winge.

Uheldigvis fandtes ingen redskaper i Sandhelleren. Man har saaledes svært faa om der overhodet er nogen holdepunkter for en tidsbestemmelse. Mit indtryk er at fundet tilhører en tid som er yngre end stenalderen.

Paa sydsiden av øen, vestenfor husene paa gaarden, er der nogen smaa berghammer, som tildels ligger trinvis bak hinanden. Her er der en del ganske smaa hellere som kaldes Einhøli. Et par av dem har været bebodd; de ligger nær sjøen og det er let at komme til dem.

Einhøl I. Helleren synes dannet paa den maaten, at et større næsten firkantet fjeldstykke er løsnet og sprængt istykker av frosten og ført bort av brændingen ved en høiere vandstand. Den del av helleren som det er tak over, har en bredde av 4 m. og en dybde av 2 m., men det var kun paa det halve av dette omraade at der fandtes oldsaker (det skraverte parti paa grundplanen, fig. 4). Der var her et noksaa tykt kulturlag, ca. 36 cm. Det bestod av sort, kulholdig jord indeholdende skjæl, dyrebøn, litt flint og anden sten. Omtrent midt i kulturlaget var der et ca. 10 cm. tykt lag av lysere farve; det bestod vistnok av aske.

Skjællene som fandtes i kulturlaget, tilhørte følgende arter:

1. *Patella vulgata* LIN., albuskjel, flere av middels størrelse.
2. *Littorina littorea* LIN., strand-snegl, flere middelsstore eksemplarer.
3. *Polytropa lapillus* LIN., et individ.
4. *Ostrea edulis* LIN., østers, brudstykker.
5. *Pecten maximus* LIN., brudstykker. Arten fandtes ogsaa i Hestneshulen.
6. *Pecten islandicus* MÜLL., hesteskjel, brudstykke. Denne art er saavidt jeg vet, ikke før angit fra noget hulefund i det trondhjemske.
7. *Cardium edule* LIN., hjerteskjel, middelsstore individer.
8. *Cyprina islandica* LIN., kuskjel, brudstykker.
9. *Lucina borealis* LIN., et mutilert eksemplar. Skallen har en størrelse og tykkelse som minder om *Dosinia*, men er vistnok *Lucina*. Denne er ny for kulturlagene i trondhjemske huler.

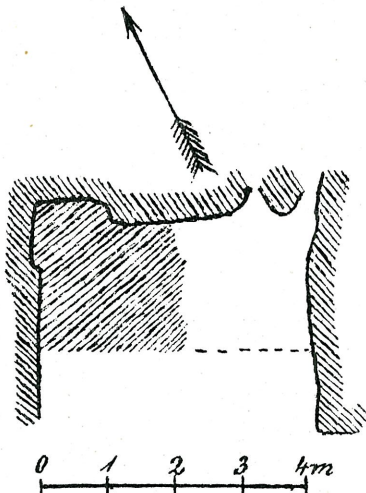

Fig. 4. Grundplan av Einhøl I

10. *Solen ensis* LIN., knivskjel, et brudstykke. Denne art er angit fra Barethulen i Vernes sogn.

3. febr. 1918.

O. Nordgaard.

Albuskjæl og strandsnegl var som sedvanlig de hyppigst forekommende.

Av dyreben fandtes vel 50 stykker, som tilhørte 8 efternævnte arter:

Einhøl I, Halmøy, Flatanger

Nogle faa Fiske-Knogler, af Torskefiske, i hvert Fald de fleste.

Somateria mollissima, Ederfugl. 2 ufuldstændige Laarben, unge.

Larus marinus(?), Svartbag eller maaske en anden Art af samme

Størrelse. Midtstykke af en Overarm, et Mellemfodsben uden nedre Ende.

Cephus grylle, Tejste. En Overarm uden Led-Ender.

Phalacrocorax graculus, Topskarv. Øvre Del af et Skinneben, ungt.

Phoca sp., Sæl. Nogle faa Knogler, ganske unge.

Ovis aries eller *Capra hircus*, Faar eller Ged. Nogle faa Knogler af gamle og unge.

18. april 1918.

Herluf Winge.

I Einhøl I fandtes 15 flintstykker. Det største stykke viser merker efter flere avspaltninger, og mange av de andre stykker har slagbule. Flinten er daarlig og graa av farve.

Av redskaper og brudstykker av saadanne fandtes følgende:

Et randstykke av et ornamentert kleberstenskaar (fig. 5). Under randen er indskaaret en siksaklinje som nedentil begrænses av et ophøiet smalt baand, hvis nederste kant er tagget. Under forutsætning av ensartet krumning har karrets munding utvendig maalt hat en diameter av omtr. 18 cm. Nogen oplysning om karrets form gir stykket ikke.

To lerkarskaar av mørk asbestholdig lermasse. Godstykkelsen er 7 mm. Det største stykke har to horisontale linjer. Paa den ene siden av disse synes der at ha været prikkede siksaklinjer. Det mindste lerkarskaar har ogsaa to horisontale linjer; men avstanden mellem dem er noget større end paa det største.

Et brudstykke av et benredskap. Det er dannet av en større hullknokkel, er nu forvitret, men i kanten tilhoire er bevaret litt av den polerte overflate. Stykket har en form som den bakerste del av benharpunerne ofte har.

En rund bennaal med øie (fig 6). Øiet er rundt og trangest paa midten.

En rund i begge enden tilspidset pinde av træ. Stykket

Fig. 5. Skaar av kleberstenskar fra Einhøl I. $\frac{1}{4}$

er smukt formet og polert. Som rimelig kan være er træet nu mørkent og smuldrende. Pinden gik derfor istykker ved optagelsen.

Endelig skal nævnes at der nær overflaten fandtes forrustede rester av et jernredskap, vistnok en sammenfoldet lommekniv, 7,3 cm. l. og 2 cm. bred.

Naar man skal forsøke at bestemme fundets alder, kan man vel se bort fra de forrustede jernrester. Det er vel en gjætergut som under uveir har søkt ly i helleren for ikke saa forfærdelig længe siden, og lagt igjen kniven sin. Forekomsten av flint skulde tyde paa stenalder, og det er vel ikke noget av det som er fundet her som ikke kan tilhøre stenalderen. Stykker av kleberstenskar er jo fundet paa norske stenalderbosteder, og bennaaler som er ganske like den her fundne, kjender man fra stenalderen i Danmark. Jeg mener dog at fundet maa henføres til ældre jernalder, men da rigtignok til den første periode av denne. Professor Schetelig har i «Kar av klebersten fra jernalderen» omtalt og avbildet brudstykker av et kleberstenskar som fandtes som urne i en brandgrav med rene brændte ben ved professor Gustafsons utgravning paa Bore, Jæren (Oldtiden II, 1, fig. 9). Under randen har karret hat et ornamentbaand med en enkel indskaa-ret siksaklinje nedentil avgrænset med en omløpende linje. Professor Schetelig kjender ikke noget tilsvarende blandt kleberstenskarrene, og den eneste paralel han i det hele kan henwise til er en lerurne fra jernalderens første periode, avbildet av professor Brøgger (Oldtiden I, Førromerske fund fra Stav. amt, fig. 1). Mundingsrand og ornament kommer her vort stenkar ganske nær, og professor Schetelig tror sandsynligheten taler for at vi i dette kar har den tidligste form av jernalderens kleberstenskar. Karret fra Einhøl I staar utvilsomt nær karret fra Bore, og de maa begge tilhøre samme tid. Lerkarsskaarene synes ikke at staa i strid med denne tidsbestemmelse, og flint er ogsaa før fundet paa bopladser fra ældre jernalder. Det er dog ikke usandsynlig at helleren ogsaa har været besøkt av folk

Fig. 6. Bennaal fra Einhøl I. $\frac{1}{4}$

allerede i stenalderen; for det er ikke langt til Einhøl III, hvis kulturlag synes helt at tilhøre stenalderen.

Einhøl II. Et stykke vestenfor Einhøl I var der en bredere og dypere heller; men høiden var saa liten at det var kun saavidt man kunde sitte under den ytterst ute. Allikevel har vistnok skjælætere holdt til her; for langt indover var bunden belagt med skaller av albuskjæl og strandsnegl. Skjælæterne maa ha sittet ytterst naar de holdt maaltid og saa har de kastet de tomme skaller fra sig indover helleren. Dette maa ha foregaaet mangfoldige ganger, da her var en mængde skjæl.

Det kan dog ogsaa tænkes at skjællene skriver sig fra den tid da sjøen stod saa høit at helleren laa i fjæren og nævnte skjæl levet her; men denne antagelse synes mig mindre sandsynlig end den første.

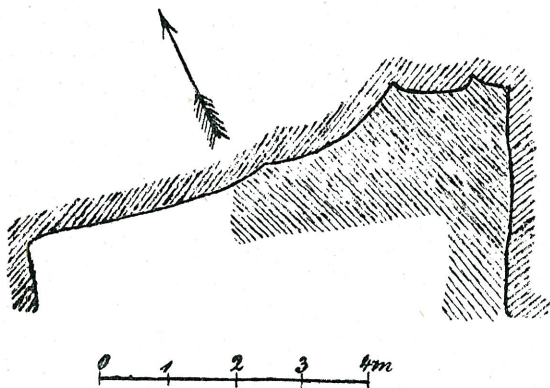

Fig. 7. Grundplan av Einhøl III

Einhøl III. Straks vestenfor Einhøl II igjen og et trin høiere var der atter en liten heller som hadde været bebodd. Helleren, hvis aapning vender mot syd-sydvest, er 7 m. bred, men dens største dybde er knapt 4 m. Ytterst var den mer end mandshøi, inderst kunde man neppe staa opret. I Einhøl III var der et kulturlag som gik helt op i overflaten og tildels hadde en tykkelse av 30—40 cm. Det bestod av sort kulholdig jord med en mængde stener fra mindre end nævestore til hodestore. Nærmest veggene i den dypeste del av helleren (det skraverete parti paa grundplanen, fig. 7) var der i den sorte jord ogsaa organiske rester, skjæl og benstumper.

Av skjæl var der kun to arter, albuskjæl og strandsnegl; benene tilhørte 11 arter.

Einhøl III, Halmøy, Flatanger.

Nogle faa Fiske-Knogler, af Torskefiske, i hvert Fald de fleste.

Tetrao tetrix, Urfugl. Nedre Ende af et Skulderblad.

Alca impennis, Gejrfugl. Et højre Ravenæbsben.

Fratercula arctica, Lunde. En Mellemfod. — Desuden nogle faa ubestemmelige Fugle-Knogler.

Lutra vulgaris, Odder. Flere Knogler, af gamle og unge, bl. a. nedre Ender af 3 uens Overarme.

Phoca vitulina, Spettet Sæl. En Kindtand, Stykke af Underkjæbe.

Halichoerus grypus, Graasæl. En Kindtand. — Desuden nogle faa mere eller mindre ubestemmelige Sæl-Knogler, mest af unge.

Cervus elaphus, Krondyr. 4 øvre Kindtænder, Stump af en Mellemfod.

Capra hircus(?), Ged(?). Nedre Ende af et Mellemfodsben. Et Par andre Knogler af Faar eller Ged.

Bos taurus, tam Oxe. Flere Kindtænder og nogle faa Knoglestumper.

Homo sapiens. En nedre Fortand.

18. april 1918.

Herluf Winge.

Jeg fik gennemgravet det meste av kulturlaget som laa under tak; men da den sorte jord ogsaa strakte sig udenfor, hadde jeg tænkt at fortsætte gravningen. Heri blev jeg dog forhindret, da der som allerede nævnt paa grund av vedholdende regn trængte saa meget vand ind i hellingen, at det umuliggjorde enhver gravning.

I Einhøl III blev der tat op 130 stykker flint, næsten altsammen avfald. Tre stykker opfatter jeg dog som skrapere, og til disse kommer der to smukke pilespidser.

Den største skra p e r er dannet av en kjerne, nærmest en flekkelok med en konkav side. Ved finhugning av den ene ende er der fremkommet en næsten ret, meget god og solid egg, 4 cm. lang. Stykkets dimensioner er $5 \times 3,5 \times 3$ cm.

Den mellemste er vel ogsaa dannet av en kjerne, da den er tilhugget rundt om. Den har en svakt utbuet 4,5 cm. lang egg. Ogsaa her er eggen god og meget solid.

Den tredje skra p e r er en mindre spaan med en kort egg i den ene sidekant.

Den ene p i l e s p i d s er avbildet i naturlig størrelse som fig. 8. Begge er bladformet og fint tilhugget, særlig den ene.

Av grøsten og kvarts fandtes ogsaa endel av-

Fig. 8. Pilespids fra Einhøl III. 1/1

fald samt et litet brudstykke av et redskap, som har været finslepet; bergarten i dette er tæt og mørk, næsten sort.

I kulturlaget var der mange rullestener og blandt disse var der et par med sikre merker efter bruk som tilhuggerstener. Den største har lang oval form $7 \times 4,2 \times 2,8$ cm.; bergarten er mørk, tæt og tung. Den anden har bolleform $4,7 \times 2,5$ cm.; bergarten er sandsynligvis diabas, den er mørk og fraset nogen smaa huller tæt og tung. 4 ganske smaa rullestener av kvarts maa vel være barneleker, skjønt de synes at ha merker av bruk.

P i m p s t e n. To større og et litet stykke uten tydelige merker av bruk.

Fig. 9. Benprener fra Einhøl III. $\frac{1}{1}$ Fig. 10. 3 bennaaler fra Einhøl III. $\frac{1}{1}$

Blandt dyrebenedene forekom der ogsaa nogen redskaper, de fleste dog kun som brudstykker. De tre stykker er kanske brudstykker av angler, og det fjerde er temmelig sikkert en del av en harpun med mothaker kun paa den ene side. Paa fig. 9 er avbildet i hel størrelse 2 prener, hvorav kun nr. 2 fra venstre er hel. De er som man vil se dannet paa den i yngre stenalder sedvanlige maate. Endelig er der paa fig. 10 avbildet i hel størrelse 3 bennaaler, hvorav den længste er tilspidset i begge ender. Bennaalene har vel paa en eller anden maate været benyttet ved fugle- eller fiskefangst.

Flintene og benredskapene gjør det utvilsomt at dette fund tilhører yngre stenalder, og det tilhører denne tid vistnok i sin helhet. Paa et jorde mellem Absalohelleren og husene paa gaarden er

der tidligere fundet skiferredskaper. Man skulde derfor ha ventet at fundet i Einhøl III tilhørte den arktiske stenalder, og det gjør det vel i virkeligheten ogsaa; for de fundne redskaper er jo fællesformer for baade den sydiskandinaviske og den arktiske stenalder, og skiferredskapene som man her savner, vilde man vel, efter avfaldet at dømme, finde ved fortsatt gravning.

Aakvikfundet.

Som allerede nævnt gjorde jeg en snartur til Dønna. Med denne hadde jeg en dobbel hensigt. Jeg visste at der ved Aakvik var mange huler, og nogen av disse kunde jo ha været bebodd. Desuten ansaa jeg det for sandsynlig at der paa sydvestsiden av øen kunde findes flintpladser. Fra Sandnessjøen reiste jeg tidlig en morgen med dampbaaten og gik iland paa første stoppested nordenfor Bjørn. Derfra gik jeg tversover øen, fortsatte sydover paa vestsiden og kom om aftenen til Aakvik, som ligger ved øens sydende. Veien var lang, saa der blev ikke tid til mange avstikkere, og jeg fandt da heller ikke nogen spor fra stenalderen. Næste dag besøkte jeg de fem store og smukke huler ved Aakvik og Skaga-vaagen (Helland: Nordlands amt I, side 206); men i ingen av dem fandt jeg noget som tydet paa beboelse. De ligger ogsaa temmelig høit over havet (efter Rekstad og Helland 94—101 m.), og adgangen er noksaa besværlig om ikke vanskelig.

Det lyktes mig dog at finde en boplads her. Nordenfor Aakvik er der i fjeldet et større skar og nedenfor dette en storstenet ur. Nederst i uren, straks ovenfor den dyrkede mark og midt inde i en lund av bjerketrær er der en stor sten som danner en liten heller, og i denne saa jeg skjæl og benstumper i kulholdig jord, sikre merker efter beboelse.

De mange trær gjorde det umulig at fotografere stenen, og de fotografier jeg tok av helleren blev mislykket. Helleren er aapen mot vest og syd; men da marken hæver sig noget paa vestsiden, kan man si at aapningen vender mot syd. Ytterst kan man knapt staa opreist, og da taket skraaner nedover, blir hoiden allerede 3 m. indenfor aapningen saa liten at man neppe kan sitte, og længer indover var der heller ikke noget kulturlag. Gulvet eller bunden i helleren hadde form omtrent som vedføiede rids (fig. 11). Den største længde og bredde var begge omtrent 5 m.; men kulturlaget med organiske rester strakte sig kun over det skraverte parti paa grundplanen. Kulturlaget begrænses paa vestsiden av en større kultsten og en endda større tyk helle som laa i nivaa med overflaten av det urørte kulturlag. Paa vestsiden av helleren er der jevn mark, og det syntes mig rimelig at hellerfolket til sine

tider hadde holdt til her; men jeg fandt ikke noget som tydet paa det ved de prøvegravninger jeg foretok paa et par steder.

Bopladsen har en overmaade vakker og lun beliggenhet. Skal man om sommeren ha en festlig tilstelning paa gaarden, holder man gjerne til her, og ved en saadan anledning blev stedet kaldt *Theas Minde* til ære for Aakviks nuværende eier, fru Dorothea Christensen.

Da jeg kun hadde kort tid til min raadighet, kunde undersøkelsen ikke utføres saa omstændelig og noiagtig som jeg kunde ha ønsket. Kulturlaget var en 30—40 cm. tykt; det var rikt paa kul, skjæl og ben, og det indeholdt ikke faa redskaper. Der var ikke nogen opmuret grue eller ildsted; men der var i kulturlaget forholdsvis mange knytnævestore til hodestore stener som man muligens har benyttet til at støtte op kokekarret med.

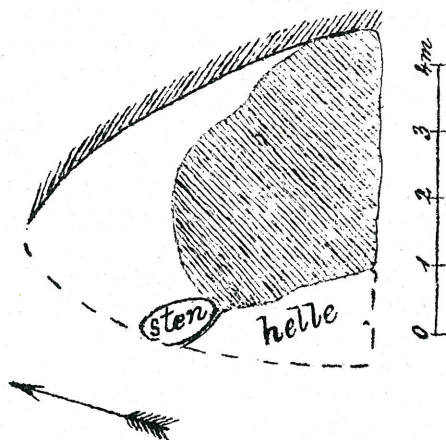

Fig. 11. Grundplan av Aakvikhelleren

Skjællene tilhørte følgende arter:

1. *Ostrea edulis* LIN., enkelte middelsstore skaller.
2. *Cardium echinatum* LIN., brudstykker av et stort eksemplar.
3. *Cardium edule* LIN., 2 middelsstore skaller.
4. *Cyprina islandica* LIN., mange eksemplarer.
5. *Patella vulgata* LIN., mange eksemplarer, basislengde 27—44 mm.
6. *Littorina littorea* LIN., mange individer, maksimalstørrelse 29 mm.
7. *Polytropa lapillus* LIN., 3 stykker, maksimalstørrelse 25 mm.
8. *Buccinum undatum* LIN., 1 eksemplar, l. 65 mm.

3. febr. 1918.

O. Nordgaard.

Som sedvanlig var det kun albuskjæl og strandsnegl som forekom i større mængder.

Der var en mængde ben, forholdsvis godt bevaret og mindre spaltet end vanlig.

Aakvik, Dønna, Helgeland.

En Del Fiske-Knogler, vist overvejende af Torskefiske. *Somateria mollissima*, Ederfugl. Stykker af 3 Albueben, øvre Ende af et Laarben, en Mellemfod uden nedre Ende.

Anser cinereus (?), Graagaas, eller mulig en anden Art Gaas af samme Størrelse. Et Skulderblad, øvre Del af et Laarben af en gammel Fugl og et helt Laarben af en ganske ung, Midtstykke af et Skinneben.

Colymbus glacialis, Islom. Et Taaled.

Larus marinus (?), Svartbag, eller mulig andre Maager af lignende Størrelse. Adskillige Knogler, de allerfleste af ganske unge Fugle; nogle af dem fuldt paa Størrelse med *L. marinus*, andre mindre.

Larus tridactylus, Ride, Krykje. Stykker af 3 Overarme, Midtstykke af et Albueben.

Uria troile, Lomvie, Et Ravenæbsben, nedre Ende af en Overarm, 2 Albueben.

Alca torda, Alk. Et Ravenæbsben, 2 Overarme, 1 Laarben, en Mellemfod.

Alca impennis, Gejrfugl. Stykke af en Pande, et højre Ravenæbsben, et Nøgleben uden de øverste Ender, en venstre Overarm uden nedre Ende; alle de nævnte Knogler ere af voxne Fugle. 2 venstre Albueben, af Unger, især det største meget ungt, med ikke udformede Ledflader.

Fratercula arctica, Lunde. Stykke af et Nøgleben; 5 Overarme, 2 af dem næsten hele; et Albueben, et Laarben, øvre Del af et Skinneben.

Phalacrocorax graculus, Topskarv. Flere Knogler, bl. a. 5 Laarben, af hvilke 2 af unge Fugle. Ogsaa nogle af de andre Knogler ganske unge, Artsbestemmelsen maaske usikker.

Sula bassana, Sule. Forreste Ende af et Brystben, øvre Ender af 2 uens Overarme, et Mellemhaandsben; et helt Laarben og øvre Del af 2 andre, alle uens; et Skinneben. Den ene Overarm og et af Laarbenene af ganske unge Fugle.

Haliaëtus albicilla, Havørn. Midtstykke af et Albueben, et Taaled.

Lutra vulgaris, Odder. 4 Underkjaebe-Grene, 1 Overarm, 3 Spoleben, 6 Albueben, 1 Mellemhaandsben, 2 Bækkenben, 1 Laarben, 8 Skinneben, 1 Mellemfodsben. 2 Skinneben, uens, ganske unge. Flere af Knoglerne hele.

Phoca vitulina, Spettet Sæl. En Underkjæbe-Gren, Stykke af et Tindingben.

Halichoerus grypus, Graasæl. En Hjørnetand, et Tindingben. — Desuden nogle faa Knogler af voxne Sæler, mere eller mindre ubestemmelige, og mange Knogler af ganske unge Sæler.

Cervus elaphus, Krondyr. Stykke af en Mellemkjæbe, et helt Taaled. En Fodrodsknogle, Capitatum, vist af samme.

Ovis aries, Faar. Stykke af et Mellemfodsben. Nogle faa andre Knoglestykker af Faar eller Ged.

Bos taurus, tam Oxe. Stump af et Mellemfodsben.

Sus scrofa, tamt Svin. Et Ringhvirvel.

Homo sapiens. Øvre Ende af 5te Mellemhaandsben, 2 Fingerled, et 1ste Mellemfodsben uden nedre Ende, et 1ste Led af 1ste Taa.
18. april 1918.

Herluf Winge.

K. Ryghs beskrivelse av Aakvikfundets redskaper i «Oldsagsamlingens tilvekst i 1913» (T.V.S.S. 1913, nr. 2) tillater jeg mig at hitsætte:

a. Hulmeisel af haard, sort sten, 8,3 cm. lang 5 cm. bred ved eggen, 4,5 cm. bred og 2,5 cm. tyk nær nakken. Hulslibningen omfatter ved eggen den hele bredde og naar med aftagende bredde lige op til nakken. (10796).

b. Pilespids af brunlig sort skifer, slank, 8,5 cm. lang, indtil 1,5 cm. bred, med afrundet midtryg.

Fig. 13. Flintflekke fra Aakvikhelleren. $\frac{1}{4}$

Tangen, hvis kanter nu er noget afkløvet, maa have været ligesaa bred som bladet og kun ved skarpe indhak adskilt fra dette. Fig. 12. (10797).

c. Den forreste del af en pilespids af rødbrun skifer af slank form med midtryg, antagelig lig R. 88, nu 4,5 cm. lang, indtil 1,4 cm. bred. (10798).

d. Flekke af klar, flekket graa flint, 8 cm. lang, 2,5—2 cm. bred, med afrundede ender. Se fig. 13.

Fig. 12.
Skiferspids
fra Aakvik-
helleren. $\frac{1}{4}$

Begge sidekanter retoucherede, den ene fra begge sider, vel bestemt til sagegg. Retouchen fortsættes over den smalere ende som skraberegg. Den bredere ende grovere tilhuggen (10799).

e. Endestykke af en flekke af flint som i den øvre ende oprindelig synes at have havt en skraberegg, som senere er afslidt ved stykkets brug som ildflint. Se fig. 14. (10800).

Fig. 14. 1/1

f. Pilespids af ben uden modhager, afb. som fig. 15, 15,3 cm. lang. Den er i de forreste to tredjedele tveegget med rhombisk tværsnit, som længere bagover gaar over til ovalt. Største bredde omtrent 5 cm. fra odden, hvorfra den smalner jævnt af bagover med svagt indsvingende kanter. Afsluttes bagtil med en 3 cm. lang skraaflade paa den ene side. To buede striber paa den ene side er antagelig tilfældige (10801).

Fig. 15. Pilespids av ben fra Aakvikhelleren. 2/3

g. Ufuldstændig angel af ben med modhage, se fig. 16 a. En større del af stammen mangler. Et stykke nedenfor bruddet har den paa udsiden et svagt fremspring. Det buede tverstykke har paa undersiden en liden tap (10802).

h. Ufuldstændig angel af ben eller dyretak, hvoraf bare stammen er bevaret, se fig. 16 d. Denne er noget hul paa bagsiden, men hvælvet paa forsiden. Den øvre del, som er bøiet ind i en stump vinkel, er fladere og bredere og paa udsiden forsynet med 5 dybe hak til fæste for snøret. Adskillig forskjellig fra Solberg, men meget lig angelen fra Skjørnhelleren (se Thj. VSS 1911, 5, s. 11, fig. 8), navnlig i anbringelsen af hakkene. Synes at være glattet med en flintskraber (10803).

i. Ufuldstændig angel af ben eller dyretak, hvis spids er afbrækket ved overgangen til tverstykket; dette er buet og kort. Se fig. 16 b. Stammen har nedentil omtr. rundt tværsnit, men er øventil bredere og bøiet indad i en bue. Den har her en dyb fure paa hver side og nederst i denne er den tynde mellemvæg gjenembrudt med et hul. Ved enden er den øvre og nedre rand bøiet let udad, hvorved der fremkommer en lighed med en snude eller et neb. Hele længde 6,5 cm. Tydelige merker efter skraberen (10804).

j. Stammen af en angel af dyrehorn, 9,5 cm. lang, se fig. 16 c. Adskillig aftæret, formodentlig fordi den har ligget høit i kulturlaget. Tversnittet trekantet med hvælvede sider, den bagre dog fladere. Hele stykket jevnt buet. I den øvre del to ophøiede aaser paatvers, dog ikke over den indre side, uden tvil til fæste for snoret (10805).

k. Prener af ben. En 11 cm. lang, dannet af et kløvet marvben med bevaret halvdel af ledknoglen, afb. fig. 20. I den

Fig. 16 d

c

b

a ca. $\frac{1}{1}$

nedre halvdel vel afglattet paa alle sider, paa den indre med skraa skrabermerker. 8 prener af ben af noget forskellige former, afb. i omtr. hel størrelse i fig. 17. Flere af dem har tydelige merker, mest paa skraa, efter afglatning med skraber. En af dem, den fjerde fra høire, er maaske snarere en noget slidt naal, mulig afbrækket oventil; den nedre del rund med skrabermerker efter længden, den øvre del mangelkantet, ligesom tilskaaren med flintkniv (10806).

l. Ubestemt redskab, dannet af et tykvægget, større marv-

Fig. 17. Benprener fra Aakvikhelleren, ca. $\frac{1}{4}$

ben, afb. fig. 18. Har nedentil form af et firesidet skaft, som længere op udvider sig i en skarp vinkel paa den ene side og smalner derpaa i en bue mod den anden side. Kan ikke opfattes som en del af en harpun. Viser striber efter skraberen (10808).

Til de her beskrevne gjenstande kommer et lidet tykt buet stykke af brændt ler, som kan være af et kar, og et par stkr. af hjortetak og ben, som maaske er bearbejdede. Fundet skriver sig øiensynlig helt fra yngre stenalder. Tildannelsen af bensagerne er bl. a. særlig karakteristisk. —

Til Ryghs beskrivelse af redskapene skal jeg gjøre et par tilføielser.

Øksen opfatter jeg som nederste halvdel av en lignende øks som den der er beskrevet og avbildet av prof. Schetelig i Berg. Mus. Ab. 1912, nr. 8, s. 18, fig. 13 (B. 6521). Vort eksemplar er dog ikke saa sterkt hulsløpet. Hulslipningen rækker ikke helt ut til eggen og naar saavidt op til den nuværende øverste kant. Brudflaten er let sløpet; øksen maa derfor være gaat itu før den var helt færdig. Den har neppe været brukt.

Foruten endestykket av en flekke av flint er to andre stykker brukt som «ildstener». Det ene er

Fig. 18. Benredskap fra Aakvikhelleren. $\frac{1}{4}$

av flint og har form som en tyk rygfflekk med noget avslaatte kanter. Stykket er 4,6 cm. langt og har i den tykkeste ende tydelige merker etter bruk som ildflint. Det andet stykke, der er 6 cm. langt og 2 cm. bredt, er ikke flint, men en mørk kvartsitisk bergart, næsten saa tæt som flint. Det har lignende merker av bruk som det foregaaende.

Rullesten er. En oval rullesten, $11 \times 8 \times 5$ cm., med en i den ene ende paabegyndt omgaaende fure efter lengden.

En lignende har i begge ender merker etter bruk som slagsten; i den ene ende har bruken været voldsom.

Et par andre og noget mindre har ingen merker etter bruk.

En plateformet sten, $15 \times 9 \times 3$ cm., som engang maa ha ligget i fjæren, da alle kanter og hjørner er avrundet, er muligens benyttet som slipesten. Det samme har sandsynligvis været tilfældet med en lignende mindre sten med en næsten plan og meget glat flate.

Et par stykker pimplsten, et større og et mindre, har ingen tydelige merker etter bruk.

Aksen i pilespiden av ben, fig. 15, er ikke retlinjet, men bøiet noget utover ovenfor den skraa endeflate. Skulde pila (spids med skaft) bli nogenlunde retlinjet, maatte skraaflaten paa skaftet gaa mere paatvers end den gjør paa spidsen. Vi vet forresten at der paa midten av skaftet paa eskimoernes fuglepil er fastgjort 3—4 pilespidser som stritter ut til siderne. Det er vel ikke umulig at vor pilespid kan hat en lignende anvendelse.

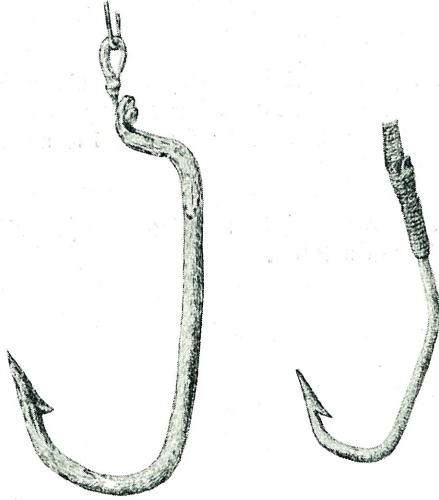
Jeg kan være enig med Rygh i at angelen fig. 16 d ligner noget angelen fra Skjønhellere i anbringelsen av hakkene; men at den skulde være saa forskjellig fra Solberg fig. 11—20 er jeg ikke enig i. Et av de mest karakteristiske træk ved de citerte Kjelmøangler er den tvergaaende gren i den øvre ende, og denne er jo meget fremtrædende paa vor angel. Ogsaa de andre angler fra Aakvik har træk fælles med Kjelmøangene, saaledes den indad krummede stamme, de ophøiede aaser paatvers (fig. 16 c), furene paa hver side endende i et hul (fig. 16 b) og endelig tappen paa krokens underside (fig. 16 a). Foruten Solberg (fig. 11—20) se ogsaa Solberg fig. 4 b i Ein neuer eisenzeitlicher Fund aus Ostfinnmarken, Præhistorische Zeitschrift III. Angelen fig. 16 b ligner forøvrig meget en angel fra de jæderske bosteder i yngre stenalder (Brøgger, Naturen 1912) og en angel fra Bodø (Brøgger, Oldtiden II, 1).

Den tvergaaende gren i angelen øvre ende og den indad krummede stamme er eiendommeligheter som har holdt sig helt til vore dage. Nordgaard har i «Træk av fiskeriets utvikling i Norge» anført nogen eksempler, og til disse kan jeg føie et par nye.

I Kristiansunds museum opbevares de to jernangler, som her er avbildet som fig. 19.

Fig. 19 a, krok og forløm av jern, foræret av Johannes Tommesen Grip. «Har ifølge traditionen paa Grip været brukt paa Grip fiskevær til fangst av haakjærring.»

a. Fig. 19 $\frac{2}{3}$ b.

Fig. 19 b, kveiteangel av jern fra Ekkilsø, foræret av Ole Ekkilsøvaag, Ekkilsø. Giveren fortæller at han erindrere at den form som den her avbildede var den almindelige for kveiteangler i Bremsnes sogn tidligere. Giveren meddeler at han har benyttet disse angler til kveitefiske.

Blandt benspidsene som er avbildet som fig. 17, er der to som jeg vil peke paa; det er nr. 3 og nr. 5 fra venstre. Nr. 3 har aabenbart været spids i begge ender og kan saaledes sammenlignes med nr. 1 av fig. 10. Nr. 5 har samme form og størrelse som nr. 2 av fig. 10.

Det ubestemte benredskap som er avbildet som fig. 18, opfatter jeg som et ufuldstændig forarbeide til en pilespids.

Fig. 20. Benpren fra Aakvikhelleren. $\frac{1}{4}$

Rygh nævner et par stykker æv hjortetak og ben som maaske er bearbejdet. Bearbejdelsen er utvilsom. Et er i den nederste ende skraat tilskaaret og avglattet. Råmeligvis har det været brukt som sømglatte. Et andet er antagelig av hjortetak. Det er bare et brudstykke. Sandsynligvis har det været en slagstok. Jeg viste det engang til en gammel fisker; han syntes det maatte være et «spleishon» eller en «malspikar». — Desuten er der en splint av et benredskap.

Aakvikfundet tilhører utvilsomt yngre stenalder. Stenøksen, skiferspidsen og prenen fig. 20 er i saa henseende avgjørende, og der er ikke fundet noget som er fra en tid som er yngre end stenalderen.

Før jeg slutter omtalen av disse fund, vil jeg opholde mig litt ved faunalistene. For oversigtens skyld har jeg stillet dem sammen paa nedenstaaende tabel.

	Absalon- helleren	Sand- helleren	Einhøl I	Einhøl III	Aakvik- helleren
<i>Torskefiske</i>	—	—	—	—	—
<i>Anas crecca</i> , Krikand	—	—	—	—	—
<i>Somateria mollissima</i> , Ederfugl ..	—	—	—	—	—
<i>Anser cinereus</i> , Graagaas	—	—	—	—	—
<i>Tetrao tetrix</i> , Urfugl	—	—	—	—	—
<i>Tetrao urogallus</i> , Tjur	—	—	—	—	—
<i>Lagopus albus</i> , Dalrype	—	—	—	—	—
<i>Hæmatopus ostreologus</i> , Kjeld ..	—	—	—	—	—
<i>Colymbus glacialis</i> , Isløm	—	—	—	—	—
<i>Larus canus</i> , Stormmaage	—	—	—	—	—
<i>Larus argentatus</i> , Havmaage	—	—	—	—	—
<i>Larus marinus</i> , Svartbag	—	—	—	—	—
<i>Larus tridactylus</i> , Krykje	—	—	—	—	—
<i>Uria troile</i> , Lømvie	—	—	—	—	—
<i>Cepphus grylle</i> , Tejste	—	—	—	—	—
<i>Mergulus alle</i> , Søkonge	—	—	—	—	—
<i>Alca torda</i> , Alk	—	—	—	—	—
<i>Alca impennis</i> , Gejrfugl	—	—	—	—	—
<i>Fratercula arctica</i> , Lunde	—	—	—	—	—
<i>Phalacrocorax graculus</i> , Topskarv	—	—	—	—	—
<i>Phalacrocorax carbo</i> , Skarv	—	—	—	—	—
<i>Sula bassana</i> , Sule	—	—	—	—	—
<i>Haliaëtus albicilla</i> , Havørn	—	—	—	—	—
<i>Lutra vulgaris</i> , Odder	—	—	—	—	—
<i>Phoca groenlandica</i> , Svartside ..	—	—	—	—	—
<i>Phoca vitulina</i> , Spettet Sæl	—	—	—	—	—
<i>Halichoerus oryupus</i> , Graasæl	—	—	—	—	—
<i>Cervus elaphus</i> , Krøndyr	—	—	—	—	—
<i>Ovis aries</i> eller <i>Capra hircus</i> , Faar eller Ged	—	—	—	—	—
<i>Bos taurus</i> , tam Oxe	—	—	—	—	—
<i>Sus scrofa</i> , tamt Svin	—	—	—	—	—
<i>Eqvus caballus</i> , Hest	—	—	—	—	—
<i>Homo sapiens</i>	—	—	—	—	—

Av tabellen ser vi at der paa Halmøy er fundet ben av orfugl, tiur og hjort. Vi kan vel slutte derav at i stenalderen og i ældre jernalder har der været skog paa Halmøy; nu er der ganske træbart. Videre kan vi se at hellerne har været bebodd baade sommer og vinter. Flere av fuglene er trækfugler og maa saaledes være fanget i sommerhalvaaret, og en fugl som havsulen maa jo være fanget om vinteren. Den indfinder sig langs vestkysten i oktober og forsvinder igjen i løpet av mars og april.

Meget interessant er det at ben av grønlandssælen eller russekobben er fundet i Absalønhelleren; mens denne var bebodd, har altsaa russekobben hat et av sine vandreaar. Knokler av grønlandssælen fandtes ogsaa i Vistehulen og paa Kjelmø.

I samtlige hellere er der fundet ben av husdyr; men om disse har tilhørt huleboerne er et andet spørsmål. Det synes mig litet trolig at folk som har bodd paa en saadan maate skulde kunne holde ikke bare sauer og gjeter, men ogsaa svin, kjøer og hester. Ben av hesten forekommer forresten ikke i de to fund som helt tilhører stenalderen.

I Einhøl III og i Aakvikhelleren er der blandt benene ogsaa fundet rester av menneske. I Einhøl III fandtes bare en for-tand, og herav kan man vel ikke slutte noget større. Anderledes er det med Aakvikhelleren. Her er fundet saapas mange menneskeben at man maa kunne slutte at der, som paa saa mange andre stenaldersbosteder, har fundet en begravelse sted.

Som man vil ha bemerkt, er de hellere som er omtalt her, Sandhelleren undtat, ganske ubetydelige. Av slike hellere findes der en stor mængde langs vor kyst, og de gjemmer temmelig sikkert et rikt materiale som engang vil kaste lys over hellerbeboelsen, der nu synes saa gaatefuld.